

«ՀԻՇԱՐԺԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐԸ»՝ ՈՐՊԵՍ
ՄԵԹՈԴ-ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Բանալի բառեր՝ Ազգային մանկական գրադարան, հիշարժան տարեթվեր, օրացույց, մատենագիտական ձեռնարկ, հավաքածու, մատենագիտական ցանկ:

Keywords: National children's library, memorable dates, calendar, bibliographic manual, collection, bibliographic list.

Խնկո Ապր անվան ազգային մանկական գրադարանը աշխարհի սակավաթիվ գրադարաններից է, որը նախատեսված է մանուկներին ու պատանիներին սպասարկելու համար: Շուրջ 90 ամյա պատմություն, հարուստ հավաքածու և կենսագրություն ունեցող գրադարանը ստեղծվել է 1933 թ.:

1963 թ.-ից հանրապետության մանկական և դպրոցական գրադարանների համար հանդիսանալով գիտամեթոդական, մատենագիտական և տեղեկատվական կենտրոն՝ տասնամյակներ շարունակ իրականացրել է հրատարակչական բեղուն գործունեություն:

Լավագույն օրինակներից է 1963 թ.-ից մինչ օրս տպագրվող «Հիշարժան տարեթվեր» մեթոդ-մատենագիտական ձեռնարկը, որն ունի գրեթե 60 տարվա պատմություն: Այն սկզբում կոչվել է «Նշանավոր և հիշարժան տարեթվերի օրացույց», միայն 1977 թվականից սկսած՝ լույս է տեսել որպես «Հիշարժան տարեթվեր»:

Հարկ է նշել, որ օրացույցը 1963-64 թթ. եղել է մեքենագիր, տպաքանակը՝ 60-80 օրինակ, 1966 թվականից՝ թիթեղատիպ, տպաքանակը՝ 300-500 օրինակ, իսկ 1968 թվականից արդեն հրատարակվել է տպարանում՝ 1000-1500 օրինակ տպաքանակով:

Օրացույցի առաջին համարը կազմվել է 1963 թվականի երկրորդ կեսին վաստակավոր մատենագետ, գրադարանի այդ տարիների փոխտնօրեն Բալաբեկ Մելյանի կողմից, խմբագրությամբ ակնափոր գրականագետ, լեզվաբան Ռաֆայել Իշխանյանի: Համարում ընդգրկվել են 1964 թվականի 1-ին եռամսյակի հիշարժան տարեթվերը, ինչպես նաև համառոտ տեղեկատվական նյութեր Ռուբեն Ղարիբյանի, Սիլվա Կապուտիկյանի, Հովհաննես Թումանյանի, Իվան Կոչիլովի և այլոց մասին: Յուրաքանչյուր նյութի վերջում տրվել են համապատասխան թեմայի վերաբերյալ գրականության մատենագիտական ցանկերն ու քաղվածքներ:

Օրացույցը մինչև 1972 թվականը հրատարակվել է եռամսյակը մեկ, 1973-2002 թթ.-ին՝ տարին երկու անգամ, իսկ 2003 թ.-ից մինչ օրս լույս է տեսնում ամենամյա ձևաչափով:

Շուրջ 6 տասնամյակ շարունակ մատենագիտական այս կարևոր ձեռնարկը կազմել և խմբագրել են ակնափոր և վաստակաշատ մասնագետներ, մատենագետներ, գրադարանավարներ, բանասերներ, գրականագետներ, գրողներ, որոնց թվում են Ռաֆայել Իշխանյանը, Վազգեն Տալանը, Բալաբեկ Մելյանը, Հայկանուշ Դանիելյանը, Գոհար Մկրտչյանը և այլք:

«Հիշարժան տարեթվեր»-ը, հանդիսանալով մեթոդ-մատենագիտական ձեռնարկ, որպես կանոն ընդգրկում է տվյալ տարվա հոբելյանական տարեթվերն ու ամսաթվերը, հոբելյար գրքերն ու ստեղծագործությունները, ազգային ու միջազգային տոները, ինչպես նաև մանուկ և պատանի ընթերցողներին, նրանց ընթերցանությունը կազմակերպողներին՝ հուզող, հետաքրքրող թեմաները: Կառուցվածքային, ծավալային և բովանդակային առումով այն փոփոխությունների է ենթարկվել տարիների ընթացքում՝ համապատասխանելով տվյալ ժամանակաշրջանի պահանջներին: Եթե սկզբնական շրջանում թեմաները եղել են մի քանիսը, ապա դրանց թիվը ժամանակի ընթացքում ընդլայնվել է՝ հասնելով 3 տասնյակի: Թեմաները վերաբերվել են թե՛ հայ, թե՛ օտարազգի նշանավոր հոբելյարներին՝ գրողներ, կինոյի և թատրոնի գործիչներ, կրթամշակութային ու արվեստի ոլորտի երևելիներ, բժիշկներ, մանկավարժներ, ակադեմիկոսներ, ռազմական ու կրոնա-

կան գործիչներ և այլք: Բացի այդ, առանձին թեմաներ նվիրվել են հայ պարբերական մամուլին («Ազդարար-205», «Մուրճ», «Հասկեր»), ինչպես նաև տարբեր տոներին և կարևոր պատմական իրադարձություններին (Երեխաների պաշտպանության միջազգային օր, Մանկական գրքի միջազգային օր, Ավարայրի ճակատամարտ և այլն):

Առանձնակի տեղ են զբաղեցրել հայ և օտարազգի մանկագիր հոբելյարներին ու նրանց ստեղծագործություններին նվիրված թեմաները:

2023 թվականի օրացույցը կազմվել է տարբեր տարիների հիշարժան տարեթվերի ստեղծման պատմության ու փորձի ուսումնասիրմամբ՝ ենթարկվելով որոշակի կառուցվածքային փոփոխությունների:

Մասնավորապես՝ եթե նախկինում օրացույցը սկսվել է «Հոբելյանական և հիշարժան տարեթվեր» վերնագրով, ապա այժմ այն փոխարինվել է «Տարվա հիշարժան տարեթվեր» և «Հոբելյարներ, որոնց ծննդյան ամսաթիվը անհայտ է» վերնագրերով:

Առաջին մասում ընդգրկվել են հազարամյակների ու դարերի ընթացքում տեղի ունեցած դեպքերն ու իրադարձությունները՝ Էրեբունի-Երևանի 2805 ամյակ, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի կառուցման 1720 ամյակ, Զվարթնոց հայկական վաղ միջնադարյան ճարտարապետական հուշարձանի կառուցման 1380 ամյակ, Արևելյան Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին (Թուրքմենչայի պայմանագիր) պատմական իրադարձության 195 ամյակ, Հայաստանի Առաջին Հանրապետության ստեղծման և Սարդարապատի ճակատամարտի 105 ամյակ, Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի ստեղծման 80 ամյակ, Վենետիկում լույս տեսած «Բազմավեպ» հանդեսի 180 ամյակ, Կալկաթայում տպագրված «Ազգասեր Արարատյան» պարբերականի 175-ամյակ (1848-1852), Մոսկվայում տպագրված «Հյուսիսափայլ» ամսագրի 165 ամյակ և այլն:

Երկրորդում՝ «Հոբելյարներ, որոնց ծննդյան ամսաթիվը անհայտ է» վերնագրի տակ, ինչպես որ հուշում է վերնագրի անվանումը, ընդգրկված են երևելիներ, որոնց ծննդյան ամսաթիվը հայտնի չէ՝ Օմար Խայամ, Ներսես Լամբրոնացի, Վարդան Արևելցի, Խոսրով Ամիր, Ջորդանո Բրունո, Բադդասար Դպիր, Շահամիր Շահամիրյան, Յոհաննես Լեփսիուս, Արաբո, Հովսեփ Արղության, Արմենակ Շահմուրադյան, Լեո Կամսար, Բագրատ Ստաֆֆի և այլք:

Հաջորդիվ գալիս է «Հոբելյար գրքեր և ստեղծագործություններ» բաժինը: Այս վերնագիրը ևս հուշում է բովանդակությունը. այստեղ ընդգրկված են տարվա հոբելյար գրքերը, ինչպես նաև առանձին ստեղծագործությունները՝ «Պատարագատետր», «Աղթարք», «Տաղարան» - 510 (Վենետիկ, 1513), Շահամիր Շահամիրյան «Որոգայթ փառաց» (Հայաստանի առաջին տպագիր սահմանադրություն) - 250 (Մադրաս, 1773), Ներսես Շնորհալի «Գիրք, որ կոչի ընդհանրական»-235 (Մանկտ Պետերբուրգ, 1788), Խաչատուր Աբովյան «Վերք Հայաստանի» - 165 (Թիֆլիս, 1858), Տիգրան Զուխաջյան «Արշակ Բ» օպերա (հայկական ազգային դասական առաջին օպերա, ստեղծում) - 155 (Կ. Պոլիս, 1868) Գարեգին Զարբհանալյան «Հայկական մատենագիտություն» - 140 (Վենետիկ, 1883), Բաֆֆի «Կայծեր» - 140, (Թիֆլիս, 1883), Հենրի Ռայդեր Հազարդ «Մոնթեսումայի դուստրը» - 130 (Նյու Յորք, 1893), Վահան Տեյյան «Սթնշաղի անուրջներ» - 115, (Թիֆլիս, 1908):

Հաջորդը համապատասխան տարվա հոբելյանական ամսաթվերն են՝ հունվարից դեկտեմբեր: Յուրաքանչյուր ամսվա տակ նշված են ՀՀ ազգային տոներն ու ՄԱԿ-ի տոնացույցով նշված օրերը, ինչպես նաև հայ և օտարազգի հոբելյարները: Վերջում արդեն անվանացանկն է՝ որպես մատենագիտական հրատարակության օժանդակ ցանկ:

Կարևոր է արձանագրել, որ «Հիշարժան տարեթվեր»-ը կազմելիս օգտագործվել են հանրագիտարաններ, կենսագրական բառարաններ, համապատասխան տեղեկատուներ, պաշտոնական կայքեր առցանց հարթակում և այլն:

Ընդհանուր առմամբ, Խնկո Ապոբ անվան ազգային մանկական գրադարանի կողմից հրատարակվող «Հիշարժան տարեթվեր» մեթոդ-մատենագիտական ձեռնարկը չի դադարում կորցնել իր արդիականությունը, կարևորությունը և անհրաժեշտությունը՝ օգնելով հասարակության տարբեր շերտերին (ԶԼՄ-ներ, կրթական ու կրոնական հաստատություններ, մշակութային կազմակերպություններ և այլն), հատկապես մանկական ու դպրոցական գրադարաններին՝ իրենց աշխատանքները պլանավորելու և միջոցառումներ, գրքերի ցուցահանդեսներ կազմակերպելու համար:

SUMMARY

The National Children's Library after Khnko Aper, is the methodical center of children's libraries of our country, carries out various methodological-bibliographic publishing works.

From 1963 up to now, the library's Bibliography Department has been creating a "Memorable Dates" reference manual, which includes the famous dates of the given year, commemorative books and works, national and international holidays, as well as topics of interest to children and young readers. It helps different levels of society plan their work and organize events and book exhibitions. Encyclopedias, biographical dictionaries, relevant reference books, official websites on the online platform, etc. are used in compiling the manual.